

Lekcje Europy dla Bliskiego Wschodu

Konferencja pt. „Post War Reconstruction: The Lessons of Europe”

W dniu 19 października 2018 roku w stolicy Libanu odbyła się międzynarodowa konferencja pt. „Post War Reconstruction: The Lessons of Europe” zorganizowana przez Uniwersytet Libańsko-Amerykański w Bejrucie (LAU) we współpracy z Politechniką Krakowską im. Tadeusza Kościuszki, pod patronatem rektora PK prof. Jana Kaziora oraz Izby Architektów Rzeczypospolitej Polskiej.

Konferencja była kolejnym z wydarzeń zacieśniających współpracę libańskiej i polskiej uczelni. Inicjatorem działań ze strony Politechniki Krakowskiej był profesor Kazimierz Butelski — kierownik Zakładu Architektury Społeczno-Usługowej A-24 Wydziału Architektury PK, członek komitetu naukowego konferencji. Na czele komitetu stanął Elie Haddad — profesor architektury na Uniwersytecie Libańsko-Amerykańskim, a zarazem dziekan tamtejszej Szkoły Architektury i Projektowania. Komitet współtworzyli również dr hab. Bogusław Podhalański (kierownik Zakładu Odnowy Miast w Instytucie Projektowania Miast i Regionów WA PK), dr Maroun El-Daccache (dziekan Wydziału Architektury i Projektowania Wnętrz LAU) oraz Roula El-Khoury (adiunkt Szkoły Architektury i Projektowania LAU).

Podczas powitania profesor Elie Haddad mówił o znaczeniu momentu, w którym odbywało się sympozjum, gdy „świat arabski powoli zdrowieje po wyniszczających wojnach, które pustoszyły miasta wraz z ich najważniejszymi obiektami historycznymi i które dramatycznie wykorzeniły całe społeczności, zmuszone do ucieczki do innych krajów”. Podkreślił też, że ma nadzieję, iż niektóre popełnione w przeszłości błędy nie zostaną powtórzone w obecnej sytuacji na Bliskim Wschodzie. Pomóc w tym miała konferencja, podczas której zaproszeni badacze z różnych krajów spustoszonych w czasie II wojny światowej — Anglii, Francji, Włoch, Węgier i Polski — mieli możliwość przybliżenia trudności, jakie napotkały ich kraje w procesie odbudowy. Celem spotkania było wskazanie dróg odbudowy takich krajów, jak Syria, Liban, Irak i Jemen.

wstrząsające podobieństwa

Konferencję otworzyło przemówienie profesora historii architektury i planowania przestrzennego na Uniwersytecie w Cambridge Nicholasa Bullocka wprowadzające w tematykę konferencji i stawiające pytania, czy doświadczenia z przeszłości innych krajów w podnoszeniu się po zniszczeniach wojennych mogą znaleźć swoje odzwierciedlenie w działaniach na rzecz świata arabskiego. Zestawiając widok Berlina w 1945 roku i Aleppo w 2016 roku, profesor Bullock wskazał na wstrząsające podobieństwa między Europą po II wojnie światowej a dzisiejszą Syrią. Profesor podkreślił aspekt psychologiczny związany z utratą dziedzictwa i podjął zagadnienie sposobu rekonstrukcji europejskich miast zgodnie z zasadami Międzynarodowych Kongresów Nowoczesnej

powyżej od lewej:
dr **Marwan Basmaji**,
prof. **Mohamad Hamouie**,
Samir Khairallah,
Jad Tabet,
prof. **Elie Haddad**,
dr hab. **Bogusław Podhalański**

prof. **Elie Haddad**
dziekan Szkoły Architektury i Projektowania na Uniwersytecie Libańsko-Amerykańskim w Bejrucie

Architektury (CIAM). Wystąpienie profesora Bullocka pokazało, że nie istnieje jedna europejska perspektywa w przedstawianiu historii powojennej odbudowy, z brytyjskiego punktu widzenia była ona rezultatem planu Marshalla, ograniczającego się wyłącznie do Europy Zachodniej. Stąd istotne było uzupełnienie tego obrazu przez polskich badaczy pracujących zarówno w krajowych, jak i zachodnich instytucjach naukowych: dr Kingę Racoń-Leję, dr Małgorzatę Popiołek i dr. Łukasza Stanka.

polskie uwarunkowania

Podczas sesji pt. „Polskie uwarunkowania” dr Małgorzata Popiołek (historyczka sztuki

prof. **Nicholas Bullock**
wykładowca historii architektury i planowania przestrzennego na Uniwersytecie w Cambridge

w Instytucie Planowania Przestrzennego i Urbanistycznego Uniwersytetu Technicznego w Berlinie) szczegółowo omówiła odbudowę Warszawy, którą niektórzy uważali za „błogosławieństwo w nieszczęściu” lub szansę na odnowienie miasta. Według badaczki, odbudowa warszawskiej Starówki stanowiła „połączenie romantycznej wizji historii i pragmatyzmu XX wieku”. Dewastacja stolicy w czasie II wojny światowej była wyjątkowym aktem systematycznej zagłady miasta i jego historycznych korzeni. Wart docenienia jest więc fakt, że Biuro Odbudowy Stolicy zdołało zrekonstruować nie tylko zabytki kluczowe dla krajobrazu miasta, ale

dr **Małgorzata Popiołek**
Instytut Planowania Przestrzennego i Urbanistycznego Uniwersytetu Technicznego w Berlinie

też całe ulice i struktury miejskie, w tym historyczne centrum Warszawy. W następstwie tych działań odrestaurowane Stare Miasto zostało wpisane w 1980 roku na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO jako symbol polskiej kultury i narodowej tożsamości. Istotą działania na przykładzie Polski było rozpoczęcie pracy w momencie, gdy nad krajem pojawiło się widmo zniszczeń, co miało umożliwić szybkie i konkretne działania, gdy tylko zaistnieje taka możliwość. Polscy architekci, a także konserwatorzy zabytków intensywnie pracowali nad projektami odnowy i rewitalizacji miasta już podczas wojny.

powyżej:
projekt dyplomowy pt. „Bramy wodne w Aleppo”, WA PK, proj.: **Maciej Beres**, promotor: prof. Kazimierz Butelski

po prawej:
projekt dyplomowy pt. „Rewitalizacja soku Al-Madina w Aleppo”, WA PK, proj.: **Katarzyna Detka**, promotor: dr hab. Magdalena Kozień-Woźniak

dr **Kinga Racoń-Leja**
adiunkt i zastępca dyrektora Instytutu Projektowania Urbanistycznego WA PK

Dr Kinga Racoń-Leja (adiunkt i zastępca dyrektora Instytutu Projektowania Urbanistycznego Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej) dodała, że przesunięcie granic i ruchy demograficzne stanowiły wyjątkowe wyzwanie dla powojennej Polski. W swoim wystąpieniu przedstawiła fazy powojennych procesów odbudowy polskich miast. Sytuacja polityczna spowodowała poważne problemy w zrozumieniu tożsamości odbudowywanych miast, prowadząc do wyboru pomiędzy historyczną rekonstrukcją a odrzuceniem historycznego kontekstu. Na te wybory duży wpływ miały ideologie socrealizmu, modernizmu, a później postmodernizmu i nostalgia

dr **Łukasz Stanek**
Centrum Badań Architektury Uniwersytetu w Manchesterze

za historycyzmem. Specyfika tych procesów wywołała wśród polskich architektów silną tendencję do rekonstrukcji. Skala i metody odbudowy były zróżnicowane w przypadku większych miast. W niektórych mniejszych miastach miały miejsce próby przywrócenia dawnych rynków — choćby w Opolu, Kazimierzu Dolnym, Raciborzu czy Bolkowie. Trudnością był jednak brak materiałów dokumentacyjnych oraz wykwalifikowanych architektów i planistów. Rekonstrukcja była czasami prowadzona swobodnie, czego konsekwencją była stylizacja samej architektury.

Dr Łukasz Stanek (Centrum Badań Architektury Uniwersytetu w Manchesterze)

dr **Patrice Gourbin**
wykładowca w École Nationale Supérieure d'Architecture de Normandie

w swoim wystąpieniu pt. „Nauka z Polski: plany mistrzowskie Bagdadu (1967, 1973)” przedstawił między innymi sylwetkę Adolfa Ciborowskiego, w latach 1956–1964 naczelnego architekta Warszawy, który w imieniu ONZ udał się w 1962 roku do Bagdadu. Jego prezentacja powojennej przebudowy Warszawy i innych polskich miast doprowadziła do zaproszenia polskich urbanistów do wzięcia udziału w konkursie ofert nowego projektu głównego dla Bagdadu. Ich koncepcja zwyciężyła, co zaowocowało dwoma planami mistrzowskimi (1967, 1973), które podyktowały rozwój miasta aż do pierwszej wojny w Zatoce Perskiej w 1990 roku.

prof. **Raffaella Neri**
Politechnika w Mediolanie

między rekonstrukcją a odbudową

W Europie Zachodniej powojenna odbudowa miast w dużej mierze była rezultatem kompromisu między modernizacją a tradycją. O granicy rekonstrukcji i odbudowy współczesnej wspominał w swoim wystąpieniu Patrice Gourbin — doktor historii architektury i wykładowca w École Nationale Supérieure d'Architecture de Normandie. W zakresie planowania urbanistycznego państwo francuskie skorzystało z możliwości modernizacji swoich większych miast zgodnie z imperatywami nowoczesności, przy jednoczesnym zachowaniu narodowej estetyki. Nakreślając proces odbudowy Francji po II wojnie światowej

dr **Virág Molnár**
Princeton University

oraz wskazując konkretne rozwiązania, autor wystąpienia zwrócił uwagę, że odbudowa ta była w pełni finansowana przez państwo, co miało duże znaczenie dla jej sukcesu. Uznając odbudowę za cel nadrzędny, rząd francuski powołał specjalne ministerstwo — Ministère de la Reconstruction et de l'Urbanisme (MRU) — które wdrożyło tę samą politykę na terenie całego kraju. Ambicją było wykorzystanie możliwości rozwoju nowoczesnych, funkcjonalnych, zdrowych i uporządkowanych, ale także estetycznych miast, w których historia miała zostać podkreślona przez planowanie urbanistyczne. Francuska odbudowa powojenna

Jad Tabet
prezydent Libańskiego Związku Inżynierów i Architektów

jawi się zatem jako miejskie laboratorium, poprzedzające masową budowę mieszkań w latach 60. i 70. XX wieku.

Jak zauważyła profesor Raffaella Neri z Politechniki w Mediolanie, w mieście tym zawiązana po II wojnie światowej grupa architektów, intelektualistów i artystów zachęcała do rozumienia znaczenia odbudowy nie jako naśladownictwa, ale procesu zachowania tożsamości narodowej. Odbudowa we Włoszech nie była jednak pozbawiona dwuznaczności, jak podkreślił profesor Giovanni Corbellini z Politechniki w Turynie. Kluczem do refleksji architektonicznej nad włoską rekonstrukcją było pragnienie stworzenia ciągłości i jednocześnie wymazanie wszystkich elementów związanych z dyktaturą, która pogrzyła kraj w wojnie.

W swoim wystąpieniu pod hasłem „Utopian Visions” doktor Virág Molnár z Princeton University mówiła o znaczeniu zbiorowego udziału w odbudowie Budapesztu. „Niektóre z najlepszych wdrażanych planów architektonicznych pochodziły z otwartych konkursów publicznych, a nie wprost od państwa” — wyjaśniała, prezentując prace konkursowe, z których wiele pozostało niezrealizowanych.

Prezydent Libańskiego Związku Inżynierów i Architektów Jad Tabet podsumował powracające wątki sesji w swoim końcowym wystąpieniu pt. „Rekonstrukcja w dobie globalizacji”. Jak zauważył, rdzeniem każdego procesu rekonstrukcji jest trudny wybór między ciągłością a zmianą oraz konieczność reagowania na ludzkie potrzeby i długoterminowe prognozy. Najważniejszy pozostaje udział w procesie rekonstrukcji wszystkich zainteresowanych stron, od społeczności lokalnych po państwo, stanowiący „kluczowy element w procesie odbudowy po traumie”.

powyżej:
projekt dyplomowy pt. „Centrum Rozwoju Kobiet w Aleppo”, WA PK,
proj.: **Klaudia Lekston**, promotor: prof. Kazimierz Butelski

po prawej:
projekt dyplomowy pt. „Fabryka Rzemieślników — Centrum Dydaktyczno-Produkcyjne niosące pomoc mieszkańcom Aleppo i Syrii”, WA PK,
proj.: **Łukasz Kinaszewski**, promotor: prof. Kazimierz Butelski

po lewej:
projekt dyplomowy pt. „Szkoła w Aleppo. Pomnik pokoju”, WA PK, proj.: **Maciej Miłkowski**,
promotor: prof. Kazimierz Butelski

wieczność i chwila

Konferencji towarzyszyła zorganizowana przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP wystawa pt. „Eternity and a moment” podejmująca temat wpływu architektury na tworzenie się polskiej tożsamości narodowej w dwudziestolecu międzywojennym. Tematyka ta wpisała się również w ubiegłoroczne obchody stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Ekspozycja dzięki uprzejmości profesora Eliego Haddada odbyła się w samym centrum Bejrutu, w budynku kampusu LAU. Uroczystość otwarcia wystawy miała miejsce w przeddzień konferencji, a uświetnił ją swoim udziałem ambasador RP w Libanie Przemysław Niesiołowski, słowo wstępne wygłosił zaś prof. Kazimierz Butelski. Tytuł „Eternity and a moment” był inspirowany przemówieniem Lecha Niemojewskiego, wybitnego polskiego architekta, wyraziciela nowoczesności i wnikliwego badacza historii polskiej architektury. We wrześniu 1939 roku architekt brał udział w cywilnej obronie Warszawy, w czasie okupacji prowadził tajne nauczanie, a później czynnie działał na rzecz odbudowy kraju, między innymi jako członek Rady Odbudowy Stolicy. „Eternity and a moment”, czyli „Wieczność i chwila”, nawiązuje do jednego z rozdziałów jego publikacji pt. „Siedem cudów świata”. Tekst poświęcony

prof. **Giovanni Corbellini**
Politechnika w Turynie

dr **Paola Ardizzola**
Uniwersytet Libańsko-Amerykański w Bejrucie

był sprawom architektury w obliczu potrzeb epoki, ukazywał stabilność II Rzeczypospolitej oraz ambitne wizje nowoczesnego, dynamicznie rozwijającego się kraju. Wybór prezentowanych na wystawie obiektów podkreślił moment, w którym kraj — ożywiony po stu dwudziestu trzech latach niewoli — definiował się poprzez wartości modernistycznej architektury.

polsko-libańska współpraca

Współpraca przy organizacji konferencji bejruckiej i krakowskiej uczelni jest kontynuacją drogi, którą ośrodki te podążają w ostatnich latach. Rozwijana współpraca znakomicie

wpisuje się w tradycję polsko-libańskiej kooperacji w dziedzinie architektury. Dobrą praktyką są tu wizyty studyjne w miejscach interesujących realizacji i w pracowniach architektonicznych. W latach 1946–1970 w Bejrucie mieszkał i pracował znany polski architekt Karol Schayer, przybyły tu jako uchodźca wojenny. Dzięki jego wizjonerskim projektom powstało w Libanie wiele modernistycznych obiektów.

W czasie wizyty związanej z konferencją „Post War Reconstruction” odwiedzono między innymi pracownię Eliego Absa w Bejrucie oraz realizację jego autorstwa w górach Chouf nad Bejrutem. Góry te, zamieszkane przez druzów i maronitów, były świadkami bardzo

David Aouad
Uniwersytet Libańsko-Amerykański w Bejrucie

prof. **Kazimierz Butelski**, dr **Rachid G. Chamoun**, prof. **Elie Haddad** oraz ambasador Polski w Libanie **Przemysław Niesiołowski**

dramatycznych i krwawych wydarzeń w czasie wojny domowej w Libanie w latach 1975–1990. W miejscowości Brih, gdzie znajduje się tarasowa willa Absa, dopiero w 2014 roku doszło do ostatecznego pojednania pomiędzy zwaśnionymi społecznościami. Nowoczesny budynek harmonijnie wpisuje się w krajobraz, stanowiąc przykład pozytywnych przemian, podobnie jak zrealizowany w 2016 roku kościół Saint Elie autorstwa Marouna Lahouda. Obiekt ten otrzymał w 2018 roku pierwszą nagrodę w konkursie „Archmarathon Awards” za realizację sakralną. Okazała, masywna, biała bryła budynku pięknie wpisuje się w górski kontekst, uosabiając cechy kościoła maronickiego.

idea odbudowy Aleppo

Jednym z ważnych wydarzeń w ramach współpracy polsko-libańskiej było odbywające się w 2016 roku seminarium poświęcone poszukiwaniu idei odbudowy syryjskiego Aleppo, w którym brali udział studenci Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej. Na potrzeby spotkania przyjęto założenie, że „bezpośrednio po zakończeniu konfliktu Polska sfinansuje i wybuduje istotne elementy infrastruktury Aleppo, konieczne dla powrotu do normalnego życia jego mieszkańców”. Krakowscy studenci obejrzyli propozycje architektoniczne dla Trypolis, Suru i Damour, a także wzięli udział w dyskusji z libańskimi rówieśnikami. W rezultacie tych

działań powstały projekty dyplomowe przygotowane pod kierunkiem prof. Kazimierza Butelskiego i dr hab. Magdaleny Kozięń-Woźniak w Zakładzie Architektury Społeczno-Usługowej Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej. Każdy student mógł sam określić funkcję, która jest potrzebna miastu i której projektowania chciałby się podjąć. Propozycje dotyczyły budynków nowych centrów, szkół, szpitali czy domów pomocy społecznej, których budowa mogłaby tchnąć nadzieję, a zarazem dać wsparcie i poczucie wspólnoty mieszkańcom miasta i ofiarom wojny. Dyplomanci odbyli również konsultacje dyplomowe z profesorem Marounem El-Daccache i zwiedzili będące w trakcie realizacji budynki Bejrutu, których jest on autorem. Uroczyste obrony dyplomów odbyły się w Bejrucie z udziałem przedstawicieli uczelni LAU i jej studentów.

NAWA

Krakowsko-bejrucka współpraca odbywa się obecnie dzięki programowi NAWA (Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej — <http://www.emmat.edu.pl/index.php/pl>). W ramach prowadzonych wspólnie z partnerem prac badawczych przewiduje się w szczególności takie zadania, jak analiza zrównoważonego projektowania architektonicznego na terenie Libanu z uwzględnieniem specyfiki geograficznej, ekonomicznej, społecznej i kulturowej tego kraju. Strony planują wymianę doświadczeń w podejściu do projektowania i wykorzystanie w projektowaniu naturalnych materiałów z różnych rejonów geograficznych. Prace prowadzone będą równolegle na LAU i na WA PK. Projekty i opracowania naukowe, które będą rezultatem przeprowadzonych badań, zostaną zaprezentowane podczas konferencji „EMMAT”2020 conference on E-mobility, sustainable materials and technologies”, której organizatorem będzie Politechnika Krakowska.

Marcin **GIERBIENIS**

Autor jest asystentem naukowo-dydaktycznym w Zakładzie Architektury Społeczno-Usługowej A-24 IPA2 WA PK.

po lewej i powyżej:
willa tarasowa Eliego Absa w Brih, Liban, 2017

na stronie obok (u dołu):
kościół Saint Elie w Brih, Liban,
proj.: Maroun Lahoud, 2016